

Tijdschrift

VAN HET EUROPEES GENOOTSCHAP
VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE

VOL. XIX (januari 1969) N° 1

Tijdschrift: MOORS E., Oude Antwerpsebaan, 161, MECHELEN

Bijdrage: Beschermend lid: minimum 200 fr. te storten aan
Lid: 150 fr.

LE MAIRE, P., 53 de Broquevillelaan, Brussel 15 of
op P.C.R. 8460.38 van het genootschap te Brussel of
via de Afdelingen

Nederlandse leden: briefwisseling aan MOORS, E.,
Oude Antwerpsebaan, 161, MECHELEN

DE BEHEERRAAD VAN HET EUROPEES GENOOTSCHAP VOOR MUNT-
EN PENNINGKUNDE *biedt aan alle leden en bevriende verenigingen zijn
beste wensen van geluk en voorspoed voor 1969.*

* * * * *

*Voor het publiceren van ons blad in de twee landstalen hoopt het bestuur
dat uw medewerking, hoe gering zij ook weze, een daadwerkelijke steun
is tot het in stand houden van de nederlandse uitgave van het tijdschrift.*

*Er wordt dringend beroep gedaan op de leden die wensen in aanmer-
king te komen voor de vertaling van franse teksten.*

*De leiding dankt ook bij voorbaat al de leden die in de toekomst be-
langloos hun teksten ter beschikking stellen.*

HET ONTCIJFEREN VAN GRIEKSE MUNTEN

Een der belangrijkste redenen waarom de griekse munten zo weinig voorkomen in de meeste verzamelingen, is ongetwijfeld te zoeken in het feit dat de inschriften ervan toch zo moeilijk te lezen zijn.

Nochtans is dit geen onoverkomelijke hindernis en in deze bijdrage zal gepoogd worden om op de meest eenvoudige manier de verzamelaars te verklaren hoe ze deze opschriften kunnen ontcijferen.

Weliswaar zal het een kleine inspanning vergen, maar men zal nadien aangenaam verrast zijn vast te stellen hoe weinig er nodig is om een reeks schijnbaar onbegrijpelijke lettertekens in een verstaanbare tekst om te vormen. Deze gemakkelijker zal de belangstelling die men betoont voor griekse munten verhogen en het klasseren ervan vereenvoudigen.

Mijnheer Jourdan, uit « Bourgeois gentilhomme » van Molière, is op een zekere dag zeer verwonderd bij het vast stellen dat hij gedurende jaren al aan proza doet, zonder dat hij er zich van bewust was. Ook U zult verbaasd zijn indien U wist hoeveel grieks U gebruikt in de gewone omgangstaal.

Men begint vooreerst met het bestuderen van het normale griekse alfabet, vervolgens de verschillende vormen van nummering zoals deze afgebeeld zijn op blz. 5.

Vermits er op de munten uitsluitend gebruik gemaakt wordt van hoofdletters, komen deze alleen in aanmerking.

In de griekse grammatica, bestaan er bij de naamwoorden en de bijvoeglijke naamwoorden 5 naamvallen, maar op de munten vindt men er gewoonlijk slechts twee van terug: in het enkelvoud de nominatief en genitief in het meervoud alleen de genitief. Het gebruik van deze verbuigingen zal hiernavolgend verklaard worden en ook zullen enkele andere naamvallen in overweging genomen worden. De bijvoeglijke naamwoorden hebben drie geslachten: mannelijk, vrouwelijk en onzijdig. Het onzijdig komt zeer zelden op de munten voor. De ethische naam, afgeleid van steden, verschijnt op de munten steeds in het enkelvoud en het zijn vooral deze munten die we zullen beschouwen.

Geloof evenwel niet dat deze bijdrage U grieks zal leren lezen. Niettemin worden de meeste moeilijkheden met betrekking hierop, nader toegelicht.

De klemtoon wordt niet aangeduid op de munten. Hij is trouwens zeer ingewikkeld daar hij niet immer op dezelfde lettergreep valt in de verschillende vormen van het woord.

Bij de woorden waar de klemtoon op de derde lettergreep ligt (te beginnen vanaf het einde van het woord) in het geval van de nominatief-enkelvoud, verplaatst hij zich op de volgende letter-

greep bij het gebruik van bepaalde uitgangen. Deze uitgangen zijn aangeduid met een sterretje (in plaat II) die de verbuigingen aantonen van de woorden uit de lijst door het aantal aangeduid. De bijvoeglijke naamwoorden zijn gevolgd door 3 nummers: 1 voor mannelijke, 2 voor vrouwelijk en 3 voor onzijdig.

Plaat II is schijnbaar moeilijk om lezen, maar door veelvuldig gebruik wordt de verzamelaar langzaam en geleidelijk vertrouwd met de nieuwe vorm van de bijvoeglijke naamwoorden of van de namen zoals deze op de munten geslagen zijn. Merk op dat alle genitiefvormen in het meervoud eindigen op « Omega Nu » (ΩN) of in zijn equivalent voor de streektalen « AN » dat men soms vindt op bepaalde munten uit Zuid Italië of het « ON » op munten van eerste uitgiffen.

Dit « ON » is een variante van het « Omega Nu » want de eerste uitgiffen van vele steden gebruikten in het begin het « ON » en de latere uitgiffen ΩN . De aanmunting van Syracuse toont deze wijziging veel later, gekoppeld aan een andere: het vervangen van « Koppa » door « Kappa ».

In plaat III is deze geleidelijke modernisatie afgebeeld en zij toont ook de grote overeenkomst aan die er bestaat in de drie inschriften (J, K en L).

Sedert het onzijdig enkelvoud in de nominatief vorm van vele bijvoeglijke naamwoorden eindigt op « ON » en daar het griekse woord voor munt (M) eveneens onzijdig is, kunnen bepaalde inschriften met « ON » opgevat worden als « munten van Syracuse » (N) met het woord munt daaronder verstaan maar niet geschreven: eerder als munt van de Syracusiërs (P). In beide gevallen is het woord « munt » er onder verstaan met de bezitsvorm of met de naam van de regerende.

Een typisch geval van een onzijdig adjectief is te vinden in een oude uitgifte van Ptolemeus. Deze draagt het opschrift (Q) dat desnoods anders kan gelezen worden dan « Alexandrië », (munt) van Ptolemeus.

De naam van de staat (stad) bevindt zich op bepaalde munten; in de nominatief enkelvoud. Bv. deze van Gela (R). Soms wisselt het gebruik ervan af tussen deze vormen en de meer gebruikelijke van de genitief meervoud zoals in (R), zeldzamer vindt men een genitief in het enkelvoud (H). Op het einde van de plaat II, alhoewel schijnbaar nog al ingewikkeld, vindt men de varianten van 3 grondredenen hoe de gebruikers van het grieks de naamwoorden en bijv. nw. dienen te gebruiken.

(1) Deze groep omvat de woorden met de nominatief enkelvoud, eindigend op (H) of (A) en de genitief enkelvoud op HC of AC . (C = griekse S zoals deze veelvuldig op griekse munten voorkomt). Wanneer A of H dient gebruikt te worden is een kwestie van weluidendheid en in bepaalde dialecten werd A dikwijls gebruikt in

de plaats van *H*. Met uitzondering van de samengestelde bijvoeglijke naamwoorden, bevat deze groep de doodgewone vrouwelijke vorm, bv. zie (*E*).

(2) In deze groep eindigt de genitief enkelvoud op *OC* wat de normale vorm is voor de samengestelde vrouwelijke naamwoorden. Bepaalde onzijdige bijvoeglijke naamwoorden behoren ook tot deze groep.

(3) Deze groep heeft de genitief enkelvoud op *OC* en meermaals één—of meerdere klankgelijkluidendheden vóór *OC* die zich niet in de nominatief enkelvoud bevinden.

(4) In werkelijkheid is deze groep een variante van groep 3, alhoewel niet zo duidelijk. In het grieks is de genitief de naamval die gebruikt wordt om een bezit of een oorsprong aan te duiden. Deze vorm wordt gewoonlijk gebruikt voor de namen van wetgevende bestuurders en volksnamen, misschien is het een primitieve aanduiding met betrekking op het recht van munten te slaan door een bepaalde staat. In 't algemeen dienen deze inschriften voor het gebruik van « van » bv. (*A*) van Alexandrië, der Rhodeniërs.

De namen van overheidspersonen hebben in het algemeen de nominatief, (*C*) duidt gewoonlijk op een magistraat Alexander genaamd, terwijl (*A*) gebruikt wordt voor een wettelijke regeerder. Er werd geen lijst aangelegd van overheidspersonen en dit wegens hun zeer groot aantal. De namen, samengevoegd ten gevolge van de ene of de andere, zijn van hetzelfde geval: De bijvoeglijke naamwoorden stemmen overeen met het geval, geslacht en aantal van de namen, bv. : (*D*) (of de grote koning), (*E*) of de schoonbroeder van de koningin. De volgorde der woorden is volkomen vrij, t.t.z. het bijvoeglijke naamwoord kan het naamwoord voorafgaan of erachter geplaatst zijn.

In een beknopte bijdrage zoals deze, kunnen slechts zeer algemeenheden uitgelegd worden en vele gevallen moeten weggelaten worden. In de volgende woordenlijst zijn de ethische vormen aangeduid wanneer ze gekend zijn en indien ze naar gewoonte op de munten geslagen werden, zoniet geeft men de naam van de stad aan. Vele ethische namen (die de mensen van een streek aanduiden) hebben geen overeenstemmend woord in een andere taal. In zulk geval wordt de naam van de stad voorafgegaan door eth. Zo bijvoorbeeld betekent (*F*) Abderiet of inwoner van Abderië. Sommige afkortingen zijn gevolgd door *abb.* en het griekse woord is gegeven wanneer het gevonden werd, anders is de nederlandse naam aangegeven.

Wanneer een gedeelte van een woord tussen haakjes geplaatst is, dan wordt het overblijvend gedeelte van dit woord dikwijls als afkorting gebruikt. Zeer oude inschriften zijn van rechts naar links (achterwaarts) geschreven, wat goed merkbaar is op de munten van *CUMES* (*G*) plaat III.

Cijfers	Letters	Naam	Achterwaarts	Oorspronkelijk	Verouderd
1	<i>A</i>	ALPHA	Α	Α	
2	<i>B</i>	BETA	Β	Β	
3	<i>Γ</i>	GAMMA	Γ	ΑC	
4	<i>Δ</i>	DELTA	Δ	Δ	
5	<i>E</i>	EPSILO6	Ε Ε	Ε Ε	Ε
6		DIGAMMA	Ϝ	F	Ϛ
7	<i>Z</i>	ZETA	Ζ	Ι	
8	<i>H</i>	ETA			
9	<i>Θ</i>	THETA	Θ	Θ	
10	<i>I</i>	IOTA	Ι	Ζ	
20	<i>K</i>	KAPPA	Κ		
30	<i>Λ</i>	LAMBDA	Λ	Λ	
40	<i>M</i>	MU	Μ	Μ	
50	<i>N</i>	NU	Ν		
60	<i>Ξ</i>	XI	Ξ Ξ	Ξ ΖΧ	
70	<i>O</i>	OMICRON			
80	<i>Π</i>	PI	Π Π	Ρ	
90		KOPPA	Ϟ ΗΗ	Ϟ ΗΗ	
100	<i>P</i>	RHO	Ρ	Ρ	
200	<i>Σ</i>	SIGMA	ΜΣ	ΣΜ	ϚϚ
300	<i>T</i>	TAU			
400	<i>Υ</i>	UPSILON	Υ Υ	Υ Υ	
500	<i>Φ</i>	PHI			·/·
600	<i>X</i>	KHI			
700	<i>Ψ</i>	PSI	Ψ	Ψ	
800	<i>Ω</i>	OMEGA		Ϟ	ω ²
900		SAMPI			Ϛ

Later, tijdens de overgangperiode, werd het inschrift afwisselend in de ene of de andere zin gebruikt, (boustripheon = primitieve griekse schrijfwijze). Bepaalde stukken van *AGRIGENTE* (*AKRAGAS*) leveren ons een voorbeeld van dit inschrifttype, zie (*H*). In plaat I hebben we de getalwaarde van de letters aangeduid. Deze cijfers zijn optelbaar t.t.z. dat het aantal voorgesteld wordt door de som van al de letters. b.v.: « *EMP* » vertegenwoordigt $5 + 40 + 100$ of 145. De volgorde waarin deze letters gebruikt zijn is ofwel van de kleinste naar de grootste waarde, ofwel andersom. Deze nummeringen worden gebruikt als datum voor een plaatselijk tijdperk of als aanduiding van het aantal bewindsjaren zoals dit gebruikelijk was bij *PTOLEMEUS* van Egypte. Dikwijls ging de letter « *L* » het bewindsjaar vooraf, wat een afkorting is van *ETOYC* (van het jaar). In hetgeen vooraf gaat zagen we dat de naam van de magistraat gewoonlijk in de nominatief stond, nochtans vallen er enkele uitzonderingen aan te stippen. Op de munten van *ABDERIË* en *MARONEUS* zijn deze namen over het algemeen in de genitief en meestal voorafgegaan van een voorzetsel met de betekenis: « ten tijde van » of « onder » (Zie (*A*) op plaat IV (ten tijde van *DIOPHANTUS*) verkort, of in de andere vorm zoals (*B*) « in de tijd van *HECATONYMUS* » Deze personen waren waarschijnlijk niet de aanmunters, maar invloedrijke magistraten, misschien wel priesters van *APOLLON* te *ABDERIË*. Op sommige munten staat (*C*) en (*D*) te lezen « ten tijde van de schone God » en « ten tijde van Apollon ». Volgens Charles Seltman zijn deze munten geslagen na de dood van de priester in het jaar van Apollon en tijdens het vakant zijn van de zetel, en in de naam van de God die overeenkwam met de pauselijke aanmuntung. Bij iedere gebeurtenis waren de magistraten belangrijk genoeg om hun functie uit te voeren volgens de gebruikelijke praktijken uit de oudheid. Deze magistraten waren bekend onder de naam van archont (= die zijn naam geeft aan het jaar)

Op de stukken van *DYRRHACHIUM* vindt men in het algemeen twee namen: een in de nominatief, waarschijnlijk deze van de officiële muntmeester, de tweede in de genitief, t.t.z. deze van de archont.

De genitief wordt steeds gebruikt als aanduiding van oorsprong en zijn betekenis werd uitgebreid van het ruimtebegrip tot het tijdsbegrip. Bepaalde genitiefvormen, waarover hiervoor werd gesproken, houden daarom soms verband met datums. Verscheidene stukken van Maronië en van Thasos tonen ons voorbeelden van ongewone inschriften zoals in (*E*) en (*F*) waarbij een godheid wordt vereerd, Dionysius of Heraklès, als redder van de Maroniten of van de Thasiërs.

Daar het munttype het hoofd der goden voorstelt, betekent dit misschien dat de genitief van deze goddelijke naam verklaard wordt

door een woord dat er onder verstaan is n.l. portret. Het zou ook kunnen dat de goden beschouwd werden als ware wetgevers van de staat en vandaar dat de genitief voor namen van wetgevers of griekse munten uit gewoonte gebruikt werd. Met betrekking tot dit onderwerp raadpleeg « *Monnaies grecques* » van C. Seltman (blz. 142-144 en 226) alsmede het werk van B. V. Head « *historia nummorum* » onder *Dyrrhachium*.

Bepaalde munten tonen, naast de namen van de magistraten, verschillende letters die onderling aan elkander verbonden zijn, aldus een monogram vormend dat gewoonlijk niet te ontcijferen is. Een voorbeeld hiervan vindt men op een munt van Antiochus VI van Syrië. Tryphon, die hem later vermoordde, werd op de munten van Antiochus voorgesteld door de letters *TPY*. De lettertekens op de griekse munten zijn bijna allen rechtstreeks op de stempels gegraveerd (rechtse) onder de vorm van groeven, waarbij de gotische letters geen uitsteeksels aan hun uiteinden vertonen. Zij schijnen later terug in het metaal hersneden te zijn, tussen de groeven. Wanneer de afstand tussen de groeven niet voldoende breed was, kregen de letters het uitzicht van onze hoofdletters, met pootjes aan de uiteinden. Misschien vindt het gebruiken van uitsteeksels aan letters hierdoor zijn oorsprong.

Deze latijnse vorm werd in de meeste gevallen in het frans hernomen, maar soms meer verfranst.

Dit zal ons helpen bij het ontcijferen van sommige, weinig gekende staatsmunten, daar zij in onze encyclopedie kunnen gevonden worden. Wanneer het grieks betreft in de genitief enkelvoud, dan kan men de vorm afleiden uit de nominatief enkelvoud, vervolgens de latijnse vorm die men waarschijnlijk zal terugvinden in onze aanbevolen boeken. Plaat IV toont een reeks griekse woorden die men niet noodzakelijkerwijze op de munten zal terugvinden, eraast het latijnse woord en daar waar nodig de franse vorm, om vertrouwd te geraken met alle vormen die men zou kunnen tegenkomen. Zekere griekse woorden bevinden zich in het frans, in een niet latijnse vorm of soms in beiden (latijn en frans). Aldus ontmoet men: « *decadrachme* en *dékadrachme* », ook nog *Cinon* en *Kinon*. De namen van de griekse graveerder komt voor als *Evainetos*, *EUAENETOS* of nog *EUAINETOS*.

Bij het gebruik van de woordenlijst die volgt, houdt er rekening mede dat meermaals het begin en het einde van een woord niet terug te vinden is op de munt, wegens het excentrisch slagen van de stempel op het muntplaatje. *Vervolgt.*

* * *

DE MUNT VAN PARIJS

Inleiding

Voor enkele maanden wachtte ik ongeduldig mijn beurt af in de maffe wachtkamer van mijn huisarts. Traag kroop de tijd voorbij en uit verveling had ik reeds meerdere oude weekbladen en tijdschriften, die te grijpen lagen op een laag tafeltje, zonder veel interesse doorbladerd. Ik ontdekte er een maandlad « Médecine de France » geheten (ik zei toch al dat ik bij een dokter wachtte!) en grasduinde er lusteloos in, tot plots mijn aandacht gevestigd werd op een artikel getiteld « La Monnaie de Paris ». Als echte numismaat nam ik het aandachtig door en vond het, niettegenstaande het lang niet meer recent was, zo boeiend dat ik het geschikt achtte voor ons maandblad. Ik verzocht 'en schrijver 'en uitgever om publicatietoelating en na een gunstig antwoord bracht ik het nodige geduld op om de mooie franse tekst in een vlaams kleedje te steken. Spijtig dat de fraaie afbeeldingen der talrijke medailles niet kunnen gereproduceerd worden, maar ook zonder dit meen ik dat deze leerzame bijdrage U ook interesseren zal.

Ludo van LAEKEN

Het beheer van de Munten en Gedenkpenningen, zoals het de dag van vandaag ingericht is, werd ingesteld volgens teksten die een vroeger systeem grondig wijzigde. Dit stelsel, gesticht door de eerste Capéteinen, richtte in feite de openbare macht op in Frankrijk en het hield vele eeuwen stand. Een der bekommernissen van Philip August en de Heilige Lodewijk behelsde, het muntstelsel der landheren uit het feodale tijdperk te vervangen door koninklijke munten. In de xiie en xiiie eeuw werd het koninklijk recht, munten te slaan, terug in ere hersteld.

Het feodale geld was in feite een van de uitingen der verbroekeling van het gezag. Verder bestond er te dien tijde reeds een muntstelsel, aangezien Karel de Grote een enige munt had opgelegd voor het ganse rijk. De idee van het staatsgeld was een erfenis van de Romeinen. Indruisend tegen deze opvatting, kopieerden de Merovingers de munten van de keizer uit het Oosten zonder er iets aan te wijzigen en voegden er later hun monogram aan toe. Stoutmoedigen als ze waren, vervingen ze weldra de keizerlijke naam door hun eigen volledige naam. Tenslotte keerden ze zich volledig tegen deze doenwijze en droegen hun gezag over aan deze geheimzinnige personen die men « monétaires » noemde en waarvan de naam voortaan op de munten geslagen werd. Deze heerschappen (de beroemdste onder hen was niemand minder dan Sint Eloi) waren misschien officieren door de koning der Merovingers afgevaardigd, misschien de muntmeesters die verantwoordelijk waren voor

gewicht en gehalte van de munten of tenslotte slechts bankhouders-goudsmeden die enkel voor eigen rekening geld sloegen.

In een kapittel van het jaar 805 beval Karel de Grote dat de munten voortaan slechts in zijn paleis zouden geslagen worden. Het is deze befaamde tekst, die enkele eeuwen later, ongetwijfeld de opmerkelijke onderzoekers van de patentbrieven heeft geïnspireerd, om zonder meer hun voorrechten aan de munters toe te kennen.

Ze beweerden dat de voorzaten van deze munters, door de koning in zijn Louvre eertijds behandeld als disgenoten ten huize, nakomelingen van munters hadden in deze of gene provinciestad, waarheen ze gezonden waren zodra de behoefte om er munt te slaan, er zich deed gevoelen.

Dat klinkt wellicht als een fabeltje, het is er inderdaad ook een. Waarheid is dat Karel de Kale, door de verordening van Pitres, blijvende werkplaatsen in bepaalde steden deed oprichten. De spreiding van muntwerkplaatsen was en bleef lange tijd een geboden noodzakelijkheid, te wijten aan de karige voortbrengst van ieder dezer kunstwerksteden en de onstandvastigheid van het vervoer.

Met ingang van de xiii^e eeuw komt er een welomlijnde organisatie tot stand die principieel dezelfde blijft tot 1789: een bepaald aantal Munten, afhankelijk van het tijdperk, zijn gevestigd in de steden, die ieder geleid worden door een « Maître Particulier » waaraan de onderneming verpand was. De verrichtingen stonden onder het toezicht van officieren die de Kroon vertegenwoordigden en « juges-gardes » genoemd werden.

Een centraal organisme, met rechtspraak te Parijs, eerst samengesteld uit officieren die zich « maitres-generaux » lieten noemen, weldra gegroepeerd tot een Muntenkabinet, verantwoordend aan het Parijse gezag, werd tenslotte verheven tot de rang van opperste Hof. Deze muntenhofraad had over het geheel der werkplaatsen, de gilde der munters en het ambacht van de wisselaars inbegrepen, administratief bestuursrecht, alsmede politie- en rechtsbevoegdheid.

Een dezer « partikuliere meesters » de genaamde Fermier, ontving vanwege het publiek gouden en zilveren voorwerpen die hij betaalde volgens tarieven die vastgesteld waren door verordeningen en besluiten. Hij liet er munt van slaan, met gewicht en gehalte volgens voorschriften terzake en betaalde aan de Kroon het verschuldigde recht. Ofschoon bepaalde « meesters » door deze handelswijze gerulneerd werden, verwierven er anderen rijkdom mede, zoals Jacques Cœur, « particulier meester » van de Parijse munt in 1436.

Het behandelen van de materialen geschiedde door werklieden die georganiseerd waren in bevoorrechte gilden: de aanmunters en de bankwerkers. Zij werden belast, in samenwerking met de « snijders » met het klaarmaken van de muntplaatjes en weer an-

deren hadden tot taak de munten te slaan. In deze genootschap werden de taken op de volgende wijze overgedragen: de oudste zoon was munter, de jongste was bankwerker en de meisjes werden « snijdsters ».

De twee « juges-gardes » lieten, eveneens ambtshalve, hun fabriektiemonsters ontlede door de keurders van hun Munthuis. Zij werden « rechter » genoemd, omdat volgens de resultaten van de ontleding zij alleen oordeelden of de stukken goed waren voor uitgifte. Bovendien werden een bepaald aantal stukken, voorafgenomen tijdens het slaan, door de « juges-gardes » verzonden naar de Muntenhofraad. Zij werden ontleed door de algemene keurder en de raad deed uitspraak, naargelang de resultaten, over de uiteindelijke kwaliteit van de fabricatie. Het was ongeveer zoals het rekenhof nu, de rekeningen beoordeelt van de boekhouders der schatkist.

In ieder geval, bij vastgestelde tekortkomingen, moest men hiervoor de verantwoordelijkheden kunnen vaststellen en de produktie van ieder werkhuis afzonderlijk kunnen onderscheiden. Dit was de reden waarom Karel VII op de stukken merktekens deed aanbrengen. Men begon met het plaatsen van een zogenaamd geheim punt onder een der letters van de tekst, voorkomende op de geslagen munt. De munt van Parijs kreeg de letter « 18 » toegewezen. Dit betekende, dat alle munten die aldaar geslagen werden, een punt hadden onder de letter « t » van « regnat » in de traditionele leuze: « *XPS Vincit, XPS regnat, XPS imperat* ». François I verving dit geheime punt door de letter van de muntatelier (bv. A voor Parijs, B voor Rouen, enz...) geplaatst op de afsnede, in het hart van het kruis op de keerzijde of op een willekeurige plaats van de afbeelding.

Er kwamen nieuwe overeenkomsten tot stand tussen het centrale gezag en de gedecentraliseerde muntateliers: de algemene muntgraveerder verzond de modellen der munt-beeldenaars naar de partikuliere graveerders, welke tot taak hadden er stempels van te maken.

Zolang de geldstuktypes gotische afbeeldingen kregen, stelden de « maitres-Généraux » zich tevreden met het verzenden van de tekeningen aan de partikuliere graveerders. Dit volstond om de eenheid van de munt en zijn stijl te bewaren. Het soort van afbeelding was gewoonlijk: de koning als majesteit, het Ave Maria, een ruiter enz..., maar de dunheid van het muntplaatje noodzaakte steeds tot een vlakke afbeelding met 2 dimensies. Soms waren de tekeningen zinnebeelden en ornamenten, o.a. het kruis was een vaste afbeelding op de keerzijde, een rij middeleeuwse bogen, met bloemen versierd en het schild van de renaissance en talrijke varianten van tekeningen en zinnebeelden.

Maar na het invoeren van de italiaanse beeldenaar, de zogenaamde « teston » bleek het nodig dat van nu af de originele stempels en matrizen door een kunstenaar moesten vervaardigd worden.

Deze kon zijn kunstwerken door het Munthof laten beoordelen en vervolgens de gereproduceerde stempels of proefstukken met de originele stempels geslagen, naar de partikuliere graveerders verzenden. Deze taak van algemene graveerder maakte verscheidene mannen beroemd, zoals Marc Bechot, Nicolas Briot en Jean Varin waaraan we de wondermooie beeldenaar van Lodewijk XIII te danken hebben.

De muntorganisatie van het oude regime liet grote fouten toe. Zij werd afgeschaft door de Revolutie die trachtte slechts een enkele muntinstelling op te richten. Niettegenstaande de afschaffing van de diensten en opheffing van de muntersgilde, herleefde het systeem. Er werd een centraal organisme opgericht, voortaan « Commissie der munten » genoemd. Dit organisme was vertegenwoordigd in de plaatselijke munten door betaalmesters, die voortdurend toezicht hielden op de handelingen van de muntmeesters, welke nu « directeur » genoemd werden. De partikuliere pacht was dus gemeen recht van de munters iets meer dan honderd jaar geleden, met keuringen zonder algemeen pachttermijn (onder de regering van Lodewijk XIV) en zelfs onder de algemene regie (naar de idee van Colbert). Men zou er inderdaad rekening dienen mee te houden, bij het mekaniseren van de muntateliers.

Men kan zich goed voorstellen, wanneer men afbeeldingen bekijkt uit de xive eeuw, wat een muntatelier was, toen men de munten nog met de hamer sloeg. In éénzelfde vertrek bevonden zich de ovens waar het metaal gesmolten werd, het aambeeld waarop de gegoten stukken gesmeed werden tot dunne metaalbladen, de werkbank waarop de snijder de muntplaatjes met de schaar uitsneed, de beide handgereedschappen om de munt te slaan en ten slotte de toonbank waar de muntmeester zijn wisselverrichtingen deed.

Te beginnen met de 15^e eeuw tot de eerste helft van de 16^e eeuw, bestonden er in Frankrijk een 30 tal muntateliers. Sedert 1645, bij het in gebruik stellen van de pletrol, het uitkapt toestel voor het maken van de muntplaatjes en de handschroefpers voor slaan van munten kom men het aantal ateliers tot een 10 tal herleiden.

Vervolgt

VERKOOP VAN GANGBARE BELGISCHE MUNTEN

Het komt mij voor dat publikaties of numismatische katalogi melding maakten van verkoop van belgische muntstukken die nog in omloop zijn.

Deze zijn de stukken van 50 fr. 1960 huwelijks en 1958 Expo als- ook de stukken van 5 fr. nikkel met de beeldenaar van Leopold III van 1936/37.

Ik wil Uw aandacht nogmaals vestigen op de artikelen 1 en 2 van de Wet van 8 mei 1924 met betrekking tot metalen munten.

ART 1. — Het is verboden te kopen of te verkopen aan een prijs hoger dan zijn wettelijke waarde of tegen betaling van om het even welke toeslag, te smelten of te bewerken zodat hun hoedanigheid zou ontnomen worden, de metalen munten wettelijke koers hebbende, of erkend in openbare kassen.

Elke aankondiging of aanbieding, zelfs niet openbaar, wat betreft deze handelwijze is verboden... enz...

ART 2. — Elke inbreuk op voorgaande artikel zal gestraft worden met een gevangenisstraf van 3 maanden tot 1 jaar en met een boete van 10.000 fr tot 50.000 fr... enz...

Brussel

R. VOGELEER

GESCHIEDENIS VAN DE MUNT DOOR DE EEUWEN HEEN

Maar de Chinezen hadden al alles uitgevonden

Hetgeen de Chinezen in Peking doen, in wat ze hun « munthof » noemen, is heel eenvoudig alchimie. Ze bereiden er inderdaad, in het striktste geheim, een deeg gemaakt van een zekere vezel die tussen de schors en het hout van de moerbezieboom gevonden wordt. Deze most wordt in zeer dunne lagen op tenen zeven uitgespreid. Daar droogt hij tot een soort groot, eentonig getint blad dat men tot stukken van verschillende grootte versnijdt. Op die manier fabriceren de Chinezen goud!... Want ieder van die stukken papier zal later voorzien worden van de stempel van de keizer, en volgens zijn grootte zal het voor dat volk een waarde hebben die tot tien van onze goudstukken kan oplopen.

Gewoon een kwestie van keuken

Dat zijn ongeveer de termen waarmee Marco Polo rond 1300 aan zijn stadsgenoten het prachtig systeem van muntslaan in het hemels keizerrijk trachtte uit te leggen. Men geloofde het niet. Er zouden nog vijf eeuwen over gaan vóór de voordelen van dit revolutionaire systeem tot de geest der Europeanen zouden doordringen.

De tijd die onze westerse geesten erop gezet hebben om het mechanisme van deze munt te begrijpen, toont op ontgensprekelijke wijze aan hoezeer de Oosterse denkwijze van de onze verschilt,

en hoe tegengesteld de opvattingen van twee beschavingen soms zijn. En nochtans, als men teruggaat tot de eerste Chinese pogingen om munt te slaan, stelt men vast dat er aan de basis van deze kloof tussen twee complementaire werelden alleen een verschil in... keuken ligt.

Het is immers geen toeval dat de os, het schaap of de hoender terzelfdertijd de rijkdom en de eerste commerciële standaard van onze streken waren: onze voorouders waren immers... vleeseters! De Chinezen van hun kant waren dat niet. En daarom is het dat hun oudste metaalmunt ongeveer vierduizend jaar geleden, het aspect van rijst- of graankorrels behield. Dit was hun basisvoedsel en hun voornaamste ruilmiddel. Ze noemden hun eigenaardige muntstukken « koorie » en maakten hun nominale waarde afhankelijk van hun aard en kleur. In plaats van ze in een beurs te stoppen, gelijk wij, droegen ze hun stukken als parels tot een krans geregen, rond hun als.

Broeken en stukken met gaatjes

De veestapel onzer voorvaders had het voordeel niet veel zorg te vergen. Goud bewaren vroeg er nog minder. Maar in Azië waar kostbaar metaal veel voorkomt, is een handvol rijst of een schepel koren het altijd twijfelachtig resultaat van noeste arbeid die ieder seizoen moet herbeginnen. Men mag zich gelukkig prijzen als de nukken van de moessons de vruchten niet komen bederven. Deze onzekerheid samen met een bijzonder dieet heeft als gevolg gehad, een verschillende levenswijze en een beschaving die parallel loopt met de onze en zeker zo rijk is.

Of de moessons nu schroeien of verrotting brengen, de arbeid is geleverd. Hij is onveranderlijk en de instrumenten om hem te volbrengen zijn in feite de enige rijkdom van de landsman. Zo ruimt de koorie de baan voor een nieuwe bronzen of koperen munt met de vorm van spaden, ploegijzers en -scharen. Het oudste stuk stelt een spa voor met twee lemmers en is met vier archaïsche schrifttekens gemerkt. Het stamt uit het rijk van keizer Choen, twintig eeuwen voor onze tijdrekening. Bij ons had men er toen nog geen 't flauwste vermoeden van dat er ooit muntstukken zouden bestaan. En toch staken onze archeologen, toen zij er de eerste exemplaren van vonden, er de draak mee. Omwille van hun eigenaardige vorm kregen deze munten de naam broek-munten!

Van alle gereedschap-stukken in omloop in het hemels keizerrijk was er een dat weldra een buitengewone opgang kende. Het stelt volgens sommigen een mes voor, maar beeldt meer waarschijnlijk een ploegschaar uit. Een van zijn uiteinden was doorboord en het volk dat zijn oude gewoonte niet had kunnen afleggen, vond er dadelijk het genoegen in terug van zijn fortuin in helrode halssnoeren ten toon te spreiden. Vandaar dat de grootte van de messen-

ploegscharen geleidelijk kromp tot het kleine ronde uiteinde met het gaatje. De gaatjes-munt bestond!

Men noemde ze « sapijke ».

De vliegende munt

De archeologen groeven niet alleen broek-munten op in China. Stel u hun verbazing voor toen ze op 'n goeie dag in de buurt van Peking zestien... Romeinse munten vonden. Uit de periode van Tiberius tot Aurelianus. Marco Polo moet dus bescheiden voorlopers gehad hebben en de oude Chinese kronieken hadden er dus niet om gelogen als ze vertelden dat in de tweede eeuw van onze tijdrekening een gezantschap over zee werd gezonden naar keizer Huan-Ti door zijn Romeinse collega An-Tun, lees Antonius.

Omstreeks die tijd — en de Romeinen zijn misschien niet helemaal vreemd aan die hervorming — probeerde keizer Ti een gegoten munt te lanceren waarbij het koper vervangen was door een legering van zilver en tin. Maar dadelijk verschenen er zoveel namaaksels dat de onderneming strandde. Ten voorlopigen titel verving men zelfs alle metalen stukken in omloop door lederen riemen van dertig centimeter, van de zegel van de keizer voorzien. In feite was dit de voorloper van de papiermunt.

Deze kwam in 807 ter wereld, ten tijde dus dat Karel de Grote in Europa regeerde. Dat jaar was het koper zeldzaam in Peking. Om de schaarste te overbruggen beval keizer Hsien-Tsung dat al het gemunt koper in de staatskas zou uitgewisseld worden tegen een ontvangstbewijs dat het volk, van zijn zware sapijken ontlast, filosofisch « vliegende munt » doopte. Deze maatregel moest voorlopig zijn. Maar de uitvinding van een boeddhistische monnik, erop bedacht de « heidenen » te bekeren, zou hem een definitief karakter geven. Want al vond de heilige man de drukkunst uit om de goede leer te verspreiden, zijn uitvinding werd snel toegepast om papiergeld te verspreiden! Geld drukken werd zozeer het geliefkoosd tijdverdrijf van goeverneurs en keizers dat het land een eeuw later in de inflatie gestort werd. Daar ligt de oorsprong van die vloed van bankbiljetten die, maar dan slechts van 1656 af, heel Europa inpalmen en zich over de wereld verspreiden zou.

Vijfhonderd miljoen « cash »

Een oud Chinees spreekwoord zegt : « De dieven openen banken ». Misschien omwille van de interestvoet door de uitleners toegepast. Hij schommelde rond de 36%. Maar deze voet, hoe woekerachtig hij ook moge schijnen, was door de gewoonten vastgelegd en stond zonder twijfel in evenredigheid met het risico. En het is toch altijd zo dat hij de Chinezen niet belet heeft de handel in het bloed te hebben en hun kunde te oefenen met ingewikkelde transakties waar hun subtiliteit, hun van nature meegegeven, zich kon uitleven.

De sapijken stapelden zich op op de tafels van handelaars en wisselaars. Hun centraal gelegen gaatje maakte een oneindige verscheidenheid van tot rolletjes geregen stukken mogelijk. Wat de Engelsen bij hun ontschepping destijds het meest verwonderde was de handigheid waarmee de handelaars in een oogopslag de juiste waarde van zo'n rolletje konden bepalen. Dit systeem dat ze « cash » noemden, was overigens zo diep in hun gewoonten doorgedrongen dat men, om de waarde van een bankbiljet uit te drukken er dikwijls de ermee overeenstemmende rolletjes op afdruckte. De landbouwer vond deze methode veiliger dan de ingewikkelde lettertekens te moeten ontcijferen die gewoonlijk de enige versiering van stukken en biljetten waren.

Ze zijn inderdaad zeldzaam, de Chinese munten die ons met iets anders begiftigen dan met uiterst moeilijk te ontcijferen schrifttekens; de taal telt er immers veertig duizend. Niet alleen de goden, de sterren, de dierenriem zijn niet afgebeeld op de Oosterse stukken. Maar zelfs in het Oosten zeer vaak voorkomende thema's zijn er slechts door het overeenkomstig symbool op afgebeeld. Zo wordt de zon door een cirkel, de maan door een halve cirkel voorgesteld. De vereniging van de twee symbolen betekent licht, « ming » in het Chinees, en dient als embleem voor de gelijknamige dynastie. Tussen de uitzonderingen op die regel vinden we een eigenaardig stuk, uitgegeven rond het jaar 1000 door de Soeng-dynastie. Het stelt een ceremonie voor ter ere van Kuei-Sing, een ster van de Grote Beer.

De uiterste ingewikkeldheid van het schrift en het groot aantal ongeletterden maakten dat het volk altijd de voorkeur gaf aan wisselgeld boven biljetten. Van deze ingenaardigheid maakte Sun-Yat-Sen gebruik om de democratische revolutie in zijn land op sonderlinge manier te financieren. De emigratie uit China was destijds zeer groot. Alleen al in het domein van het wasserijbedrijf telde men een miljoen in het buitenland gevestigde Chinezen. Geen belangrijke stad in Amerika en Afrika of ze had haar Chinese wijk. Nu pakte ieder van die emigranten in zijn magere bagage enkele sapijkes, waarvan de waarde buiten China nihil was. Sun-Yat-Sen had het idee al die stukken, die voor hun bezitters nog slechts sentimentele waarde hadden, op te halen. Hij zette twintig jaar over zijn reis rond de wereld en haalde bij zijn landgenoten de fenomenale som van vijfhonderd miljoen op! Althans, zo wordt verteld.

De oude stukken waren, zo schijnt het, in het begin van de eeuw vrij veel voorkomend. In afgelegen dorpen waren ze nog in gebruik. Ze vervulden alle wensen van de verzamelaars die ze tegen matige prijzen konden krijgen. De communistische bezetting heeft aan dit onschuldig tijdverdrijf een einde gemaakt. Nu blijft Formosa, onder de bescherming van Tsjang-Kai-Tsjek, oud-sekretaris

van Sun-Yat-Sen en groot liefhebber van oude munten, het enig toevluchtsoord voor Chinese munismaten en Chinatologen.

Overgenomen uit IBF inlichtingen n° 23.

HET ZWAARSTE KOPEREN MUNTSTUK

De koperen plaat, afgebeeld op de foto, is een geldstuk! Inderdaad, het werd geslagen in 1659, onder de regering van Karel X van Zweden en het was toenmaals 8 zilverdaalders waard. Het betreft hier een koperen plaat van 64×30 cm met een gewicht van 14 Kg. Door numismaten werd haar waarde geschat op 22.000 zweedse kronen, maar op een drukke veiling, die onlangs in Zweden gehouden werd, bereikte zij de som van 30.000 kronen of nagenoeg 300.000 BF. Dit geldstuk steunde op de zilver-muntstandaard en zijn gewicht stemde toenmaals overeen met de waarde van 14 kg koper, of acht zilverdaalders.

De reden waarom het stuk in koper vervaardigd werd was te wijten aan gebrek aan zilver in dit tijdperk. Zijn eigenaar vertrouwde het aanmunten toe aan een bankinstelling.

Hebt U reeds uw bijdrage voor 1969 vereffend?